

Sociografisch Buurtprofiel Morsdistrict

Auteurs

Ineke van der Zande

Voorzitter Raad van Bestuur Libertas Leiden

Rob Manders

Beleidsadviseur Blaauwberg

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Geschiedenis.....	4
3. Demografische dynamiek	5
4. Nieuwkomers en blijvers.....	6
5. Leefbaarheid en buurtparticipatie.....	7
6. Zelfredzaamheid	8
7. Ouderen	8
8. Sociaal economisch kwetsbare groep	9
9. Opgaven voor het Morsdistrict	10
Bijlage 1 – Achtergrondinformatie en onderbouwing	12
Demografische dynamiek.....	12
Nieuwkomers en blijvers.....	13
Leefbaarheid en buurtparticipatie	15
Zelfredzaamheid	17
Ouderen	18
Sociaal economisch kwetsbare groep.....	20

1. Inleiding

Doel van dit sociografisch buurtprofiel is om samenwerking tussen de verschillende wijkprofessionals en buurtbewoners in het Morsdistrict te versterken. Samenwerking vraagt om een gezamenlijk beeld van de buurten. Vanuit dit beeld kunnen we voor de komende jaren opgaven en ambities vaststellen, activiteiten organiseren en samenwerkingsverbanden initiëren. Met dit sociografische buurtprofiel bouwen we dit gezamenlijke beeld op.

In het profiel beschrijven we de sociale structuur van het Morsdistrict en geven we onderliggende verklaringen. We baseren de beschrijvingen en verklaringen op twee soorten gegevens: straatinformatie en empirische data. Met straatinformatie bedoelen we de kennis en ervaringen van professionals, bewoners en bedrijven die actief zijn in de wijk. We hebben hun indrukken van het Morsdistrict verzameld met enkele voorgesprekken voorafgaande aan de plenaire bespreking van het buurtprofiel. Daarnaast hebben we gebruik gemaakt van cijfers en feiten. Openbare gegevens van het CBS en de gemeente Leiden en interne gegevens die de verschillende organisaties beschikbaar hebben gesteld. Cijfers zonder gebruikswaarde hebben we achterwege gelaten – de gegevens moeten handelingsperspectief geven. De gesprekken met professionals hebben ons op het spoor gebracht van de meest relevante informatie over het Morsdistrict. Betrokken partnerorganisaties bij de totstandkoming van dit buurtprofiel zijn onder andere: Kwadraad, Radius, GGZ Rivierduinen, Politie Hollands Midden, REOS, GGD, Ons Doel, Thuis Op Straat (TOS), Jongerenwerk en de Sleutels.

2. Geschiedenis

Zoals de meeste wijken in Leiden heeft het Morsdistrict een jonge historie. De gemeentegrens van Leiden en Oegstgeest liep tot in de jaren '60 dwars door het huidige Morsdistrict heen. Alleen het stuk tot het spoor was bebouwd, de huidige Transvaalwijk. De grote woningnood in de binnenstad van Leiden maakte stadsuitbreidingen noodzakelijk: Leiden Zuid, de Merenwijk en het Morsdistrict werden vanaf de jaren '60 nieuwe Leidse wijken. De portiekflats in het Morsdistrict waren populair onder middelbaar geschoold personeel: o.a. ambtenaren, zorgpersoneel en dienstverleners. We kunnen het ons nu moeilijk voorstellen maar iedereen met een beetje geld ontvluchtte de binnenstad om in een rustige buitenwijk van Leiden te wonen. Veel gezinnen met een behoorlijk inkomen kozen voor een appartement of een gezinswoning in het Morsdistrict. Dat is overigens niet iets typisch Leids. In veel steden in Nederland zag je een vergelijkbaar patroon, de portiekflats in Slotervaart en Purmerend waren jarenlang een populaire woonplek voor middenklassers. De Hoge en Lage Mors waren wat we noemen een Wijk van Bestemming. Inwoners verhuisden naar het gebied met de intentie om er voor langere tijd te blijven wonen. Rust, veel groen en speelplekken voor de kinderen waren de belangrijkste voorwaarden voor deze eerste golf bewoners.

De Leidse 'lower class' woonde in Transvaal, toen beter bekend onder de naam 'hakbijlenbuurt'. Zo genoemd naar de veronderstelde wijze waarop buurtbewoners hun onderlinge conflicten oplossen. Wie nu door deze wijk loopt ziet dat deze volledig van kleur verschoten is. Transvaal is haar oude naam kwijt en is nu een plek voor studenten, kunstenaars en hoogopgeleide kenniswerkers. Het gebied kunnen we steeds meer beschouwen als een uitloper van de Leidse binnenstad in termen van demografische structuur en sociale draagkracht. De snelheid waarmee dit proces van 'gentrification' zich heeft voltrokken is verbazingwekkend. Zelfs zo snel dat we allen nog moeten wennen aan deze nieuwe status van Transvaal, in de 'mindset' van veel beleidsmakers en politici is de buurt nog een probleemgebied.

3. Demografie

Net als Transvaal verandert de rest van het Morsdistrict in hoog tempo. Analyserend komen we tot twee sleutelfactoren die dit mogelijk hebben gemaakt. Om te beginnen het algemeen stijgende opleidingsniveau in Nederland en in het bijzonder in Leiden. Van een laagopgeleide industriestad is Leiden één van de meest hoogopgeleide steden van Nederland geworden. Dit is van invloed op zelfredzaamheid, sociaal-economische positie, leefstijl, politieke en maatschappelijke betrokkenheid en woonpatronen van bevolkingsgroepen. Het Morsdistrict is een hoog opgeleide wijk geworden als we dit afzetten tegen het Nederlandse gemiddelde. Dat heeft een grote impact op de sociale structuur van de wijk.

De tweede sleutelfactor is de demografische dynamiek in het Morsdistrict. De flats zijn geen woonlocaties meer voor settelende middenklassers, nieuwe bevolkingsgroepen melden zich - internationale kenniswerkers, gezinnen van mediterrane afkomst en jonge starters zonder kinderen. Zelfs de gezinswoningen in de Lage Mors worden steeds vaker verbouwd tot studentenwoningen of eenpersoonsappartementjes. In de cijfers zien we deze grote toestroom van nieuwkomers ook terug.

Ieder jaar vestigen bijna 1.300 mensen zich in het Morsdistrict en verlaten ongeveer even zoveel mensen het gebied, dat is ruim 11% van de buurtbevolking. Als je dat doortrekt vervangt de buurtbevolking van het Morsdistrict zich theoretisch gezien in 9 jaar tijd. In de praktijk zijn er natuurlijk altijd mensen die al veel langer in de buurt wonen.

Dat past bij het beeld van Leiden als passantenstad. Ieder jaar komen er circa 9.000 nieuwkomers in de stad en vertrekken er ongeveer evenveel. Dit hoge verloop wordt niet alleen door studenten bepaald. De nieuwkomers zijn zowel mensen aan de bovenkant van de arbeidsmarkt als de onderkant: van hoogopgeleide kenniswerkers voor het Bio Science Park tot Poolse arbeidsmigranten. In een recent VNG onderzoek is vastgesteld dat de toestroom van deze passanten voor Nederlandse steden structureel is. Steden zijn over het algemeen nog onvoldoende ingericht op deze constante stroom aan nieuwkomers concluderen de onderzoekers. De opgave voor de steden is om deze nieuwkomers de mogelijkheid te geven om zichzelf te ontwikkelen en te ontplooiën. Sleutelfactoren daarbij zijn: werk, opleiding, taal en short-stay voorzieningen. Deze moeten gericht zijn op alle nieuwkomers: kenniswerkers, vluchtelingen, MOE-landers (Midden- en Oost Europese landen), niet-westerse groepen, westerse expats, studenten en andere groepen.

Om dit te verduidelijken maken we gebruik van een veel gebruikte metafoor in de 'stedelijke studies'; het verschil tussen een 'Stad van Aankomst' (Arrival City) en een 'Stad van Bestemming' (Destination City). De meeste nieuwkomers in een Stad van Aankomst komen er niet om er hun hele leven te wonen. Zij zijn op zoek naar stedelijke dynamiek, opleidingskansen, carrièreperspectief, culturele participatie en andere omgevingskwaliteiten die het mogelijk maken om zichzelf persoonlijk te ontplooiën. Naar een Stad van Bestemming ga je om te blijven. Bewoners hechten er meer aan rust, groen, speelruimte, veiligheid, basisscholen en andere voorzieningen dan aan stedelijke dynamiek of culturele hotspots. Het Morsdistrict als geheel kunnen we typeren als een 'Wijk van Aankomst' gezien de hoge demografische mobiliteit. Dat heeft consequenties voor de wijze waarop je tegen de planning van toekomstige voorzieningen in het Morsdistrict aankijkt. Voor het hanteren van een strategische blik is het belangrijk om zicht te krijgen op de nieuwkomers.

4. Nieuwkomers en blijvers

Nieuwkomers

Meer dan driekwart van de nieuwkomers komt niet uit de directe omgeving. Vergeleken met andere steden zoals Utrecht, Alphen a/d Rijn en Alkmaar is het aantal nieuwkomers dat van ver komt in Leiden groot, een substantieel aandeel van hen komt uit het buitenland. Het zijn vooral jonge alleenstaanden die voor werk of studie naar Leiden toekomen. Het gaat hier waarschijnlijk zowel om hoogopgeleide kenniswerkers als lager geschoolde arbeidsmigranten. We kunnen er niet op rekenen dat zij allemaal in Leiden blijven wonen. Een groot deel van hen vertrekt na enkele jaren naar de volgende stad met werk en/of opleidingskansen. Veel van de nieuwkomers trekken naar Leiden op zoek naar stijging op de sociale ladder. Zij hebben behoefte aan uitdagend werk, betaalbare huisvesting, toegankelijke vrijetijdsactiviteiten, heldere regelgeving, een tolerant klimaat en mogelijkheden voor maatschappelijke en politieke participatie. Uit de theorie weten we dat de lagere inkomensgroepen relatief gezien het vaakst profiteren van deze roltrapfunctie van de stad. Dat noemen we het 'bodemeffect', het zijn groepen mensen die in carrière en inkomen vrijwel alleen kunnen stijgen.¹

Betaalbare woonruimte is er voor deze groepen voldoende in het Morsdistrict. Het complex Trisor bij het Diamantplein biedt 60 huurappartementen voor werkenden, Stichting Huisvesting Werkende Jongeren (SHWJ) heeft in de wijk bijna 600 woningen die specifiek bedoeld zijn voor starters tussen de 18 en 35 jaar, studentenhuusvester DUWO heeft enkele complexen in de wijk en in de particuliere verhuur worden kleine appartementen aangeboden zoals in de Verbeekstraat. Daarnaast verkopen woningbouwcorporaties voor een lage prijs appartementen (o.a. Jan Luykenlaan, Cruquiuslaan, Damlaan en Opaalstraat).

Blijvers

De eerste generatie bewoners van uitbreidingswijken zoals het Morsdistrict en Zuidwest zijn voor een deel gezamenlijk oud geworden en in de buurten blijven wonen. Inmiddels zijn zij hoogbejaard en wordt hun plaats in de buurten overgenomen door jonge nieuwkomers op zoek naar betaalbare woonruimte. Er is geen sprake van een volgende 'homogene' generatie die net als hun ouders het straatbeeld in een buurt jarenlang bepalen. Natuurlijk zijn er altijd bewoners die zeer lang in de wijk blijven wonen maar zij kunnen niet meer als één groep benaderd worden. Dat heeft te maken met de diversiteit in deze groep; hoog- en laagopgeleiden, gezinnen en alleenstaanden, jong en oud, lage en hoge inkomens, migrant en 'Leienaar'. Nu lijkt het verloop in de sociale huurwoningen de afgelopen jaren relatief lager te zijn volgens professionals. Dat kan te maken hebben met de stagnatie op de woningmarkt of dat de 'blijvers' zich meer concentreren in de sociale huurwoningen.

Dit kan zorgen voor de nodige rust en stabiliteit in een wijk. Er moet echter gewaakt worden voor wat in de sociologische studies 'achterblijvers cultuur' wordt genoemd. Een deel van de lokale bevolking weet daarbij onvoldoende te profiteren van de algemene economische vooruitgang van stad of streek. Dat heeft te maken met factoren als opleidingsniveau, gezondheid, financiële middelen, gezinssituatie en aanpassingsvermogen. De sociaal en economische afhankelijkheid van deze groep is groot. Het letterlijk achterblijven van dit deel van de bevolking kan er daarnaast voor zorgen dat zij in de contramine komen en zich gaan verzetten tegen alles wat vreemd en nieuw is. Hierdoor kan de dynamiek in een gebied weglekken aangezien veel nieuwkomers zich niet welkom zullen voelen in zo'n omgeving. Op enkele plekken in het Morsdistrict zien we voorbeelden van dit probleem.

De 'blijvers' hebben de buurten zien veranderen. Het Morsdistrict wordt door veel professionals ervaren als een prettige buurt, maar de saamhorigheid is volgens velen afgenomen. In verschillende

¹ Sociaal Cultureel Planbureau – Sterke steden, gemengde wijken (2014)

buurten zoals Transvaal, Bockhorst en Koppelstein is de onderlinge sociale controle minder geworden. Buurtbewoners kennen elkaar niet meer zo goed als een aantal jaren geleden. De echte volksbuurt is in het Morsdistrict wel verdwenen, op enkele plekken na zoals in de omgeving van de Storm Buysingstraat.

5. Leefbaarheid en buurtparticipatie

Minder sociale controle kan ertoe leiden dat buurtbewoners hun wijk als minder leefbaar beschouwen. Leefbaarheid heeft alles te maken met de mate waarin mensen zich prettig en veilig voelen op straat of in huis. Hoe zit dat in het Morsdistrict?

We kijken allereerst naar de veiligheid. In vergelijking met de 'volksbuurt' Leiden Noord voelen mensen zich in het Morsdistrict minder veilig. In de werkelijkheid is het aantal slachtoffers van een crimineel feit in Leiden Noord veel hoger. Hoe kan dat? Dit heeft alles te maken met de wijze waarop de bewoners de leefbaarheid van hun buurt ervaren. In het Morsdistrict kennen de bewoners elkaar minder goed. Het anonieme wordt bij enkele van hen vertaald in vreemd en onveilig. In Leiden Noord voelen bewoners zich mogelijk meer beschermd door hun eigen burens, daar doen hogere criminaliteitscijfers niets aan af. Het goede nieuws voor het Morsdistrict is dat buurtbewoners meer alert zijn en het vertrouwen in de politie groter is. Hierdoor zijn bewoners sneller bereid om zelf te investeren in preventie van criminaliteit door bewoners zelf zoals aanbrengen van extra sloten, cursussen zelfverdediging en aanspreken op verdacht gedrag.

De fysieke omgeving is een volgend aandachtspunt als het gaat om leefbaarheid. Mensen voelen zich doorgaans prettiger op plekken die goed onderhouden zijn en mooi ogen. Vervuiling en verloedering van een buurt dreigt als niemand zich er om bekommert. Over het algemeen lijkt dat in het Morsdistrict niet het geval te zijn. Nieuwbouw ontwikkelingen zoals Trisor hebben er juist voor gezorgd dat de leefbaarheid in de buurten is verbeterd. Voor de lokale winkeliers waren deze investeringen nodig, zij zagen de marges steeds meer afnemen. De openbare ruimte ziet er vrijwel overal netjes en toonbaar uit. Dit is onder andere te danken aan de cliënten van de Binnenvest en buurtbewoners die hun eigen 'stoep' schoonhouden. Niet iedereen voelt deze verantwoordelijkheid, is de ervaring van veel professionals. Dit concentreert zich op enkele plekken waaronder de Aagaatlaan, een flat met alleen sociale huurwoningen en veel niet-westerse allochtonen. In deze flat moet de portiek iedere dag worden schoongemaakt omdat bewoners zich niet verantwoordelijk opstellen. Recent hebben enkele bewoners zich verenigd in een bewonerscommissie. Het adagium zou in het Morsdistrict moeten zijn om buurtbewoners blijvend te mobiliseren om verantwoordelijkheid te nemen in het onderhoud van hun omgeving.

Organiserend vermogen onder bewoners is belangrijk om de omgeving leefbaar te houden. In het sociale domein wordt er ook meer gekoerst op de 'eigen kracht' van mensen en die van hun directe omgeving. In de politiek wordt ook wel gesproken over de 'participatiesamenleving'. Ervaring van professionals is dat er grote verschillen zitten tussen de verschillende buurten als het gaat om organisatiekracht van bewoners. In de Lage Mors zijn veel ondernemende bewoners die aandacht besteden aan de buurt en zelf ideeën of plannen aandragen. Transvaal heeft een actieve bewonersvereniging die zich bezig houdt met 'reguliere wijkthema's' zoals bereikbaarheid en parkeren. In de Hoge Mors en enkele flats in de Lage Mors zijn de bewoners vrijwel alleen georganiseerd in commissies of VVE's voor hun eigen flat en dus niet in de buurt actief. Al deze bewonersverenigingen houden zich vooral bezig met het verbeteren van het woonplezier.

6. Zelfredzaamheid

Ervaring van veel professionals is dat een groot deel van de buurtbewoners zich niet direct betrokken voelt bij de wijk. Wat betekent dat? Redden de meeste buurtbewoners zichzelf wel en hebben ze geen interesse in actieve betrokkenheid? Of hebben ze zoveel privéproblemen dat ze de extra last niet kunnen dragen? Zijn de meeste bewoners van het Morsdistrict oftewel zelfredzaam of hulpbehoevend? Het lijkt nogal arbitrair om zo'n onderscheid te maken. Voor de praktische hanteerbaarheid van dit profiel voor professionals is het echter nuttig om een inschatting te geven van grootte van deze groepen en de intensiteit van de problematiek. Zijn de meeste bewoners gebaat bij korte termijn interventies of is er een grote groep die behoefte heeft aan lange termijn trajecten?

Voor een groot gedeelte gaat het om mensen die zichzelf wel redden. We relateren dat onder andere aan het opleidingsniveau dat in het Morsdistrict relatief hoog is. Hoger opgeleiden hebben doorgaans een betere positie op de arbeidsmarkt, een gezonder leefpatroon en een groter sociaal netwerk. Zij kunnen daarmee beter inspelen op tegenslagen in het leven zoals bijvoorbeeld inkomensverlies. Vervolgens kijken we naar het gebruik van sociale regelingen. We hebben het over de probleem- en beleidsgevoelige uitkeringen.² Ruim 3% van alle huishoudens in de wijk maakt gebruik van vijf of meer van deze uitkeringen. Wij mogen aannemen dat met name in deze groep multi-problematiek zit. In het Morsdistrict is deze groep relatief gezien bijna even groot als het landelijke gemiddelde. Gecombineerd met de demografische dynamiek in de wijk kunnen we de conclusie trekken dat een groot deel van de buurtpopulatie zichzelf prima redt. Leiden presteert op dit gebied sowieso relatief goed ten opzichte van andere steden.

De professionals komen in hun werk vooral het meer kwetsbare deel van de bevolking tegen. We onderscheiden grofweg twee groepen, de ouderen en de sociaal economisch kwetsbare groep (hier bestaan dubbelingen in – ouderen die ook tot een lagere sociaal economische status).

7. Ouderen

Het automatisme waarmee senioren naar een verzorgingshuis verhuisden is er niet meer. Dat heeft te maken met de betaalbaarheid van de zorg maar ook omdat mensen langer gezond blijven. De organisatie van de ouderenzorg gaat er in de toekomst anders uit zien. 'Zelfstandigheid', 'eigen kracht', 'vitaliteit' en 'wijkgericht werken' zijn de nieuwe sleutelwoorden in het beleidsdiscours. Om te bepalen hoe hier in het Morsdistrict vorm aan kan worden gegeven, is het goed om te kijken naar de huidige situatie en voorzichtige prognoses voor de toekomst.

De gezondheidsklachten van veel mensen neemt exponentieel toe vanaf ongeveer het 75^e levensjaar. Dat bewoners van het Morsdistrict relatief gezien meer gebruik maken van zorgvoorzieningen (WMO en AWBZ) kunnen we verklaren door het hoge aantal 75+'ers die er wonen. Daarnaast heeft de sociaaleconomische status grote invloed op het gebruik van zorgvoorzieningen. Het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) zegt hierover; 'hoe hoger opgeleid hoe minder beperkingen'.³ Vandaar dat de meer hoogopgeleide ouderen uit de Lage Mors, zoals in de serviceflat Schouwenhove, een lager zorgverbruik kennen dan de sociaal zwakkere groepen uit de Hoge Mors. Wanneer zorg noodzakelijk is zien we verschillen tussen de zorg voor laagopgeleiden en hoogopgeleiden. Veel ouderen die in

² Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO), Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen (WAZ), ziekwet, bijstand, Wet sociale werkvoorziening, Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten, speciaal onderwijs, Tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten (Wtcg), ziektekostenaftrek, Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), Wet werk en arbeidsondersteuning jonggehandicapten (Wajong), Werkloosheidswet (WW), bijzondere bijstand, Wet maatschappelijke ondersteuning (WMO), Leerlinggebonden financiering (Lgf, rugzakje), Compensatie eigen risico (Cer) en Wet schuldsanering natuurlijke personen (Wsnp).

³ Sociaal Cultureel Planbureau – Rapportage Ouderen (2006)

Schouwenhove wonen hebben voldoende inkomen om particuliere huishoudelijke hulp te bekostigen. Opname in een verzorgingstehuis zien zij niet zitten en een beroep op de kinderen kan ook niet worden gedaan omdat zij vaak op grote afstand wonen. Laagopgeleide ouderen doen vaker een beroep op hun directe omgeving voor (mantel)zorgtaken of gaan in een verzorgingshuis wonen.

Eenzaamheid is een probleem waar vooral alleenstaande ouderen mee kampen. Professionals in het Morsdistrict signaleren onder andere dat veel hoogopgeleide ouderen uit Schouwenhove weinig aanspraak hebben. Volgens het SCP nemen de eenzaamheidsklachten van ouderen toe naarmate zij meer gezondheidsklachten hebben.

Het Morsdistrict is niet enorm vergrijsd maar er zijn wel enkele plekken waar veel ouderen wonen. Buurten met relatief weinig ouderen zijn Koppelstein, Bockhorst, het gebied rondom de Vondellaan en Transvaal. Veel ouderen wonen vanzelfsprekend in de Robijnhof en Serviceflat Schouwenhove. Maar hetzelfde geldt voor enkele flats aan de Jan Luykenlaan, waar een groot deel van de bewoners al een leven lang woont. We mogen in deze flats een flinke transformatie verwachten de komende jaren. Een nieuwe (jonge) generatie bewoners zal zich hier aandienen en gaat mogelijk heel andere eisen stellen aan hun directe woonomgeving. Door de hoge verhuisdynamiek onder de jongere leeftijdsgroepen zullen er meer gebieden komen met een mix van oudere en jongere bewoners. Jong en oud zullen elkaar vaker afwisselen in de buurten. In enkele straten waar de verwachte verhuisdynamiek minder hoog is kan de grijze druk zich wel meer concentreren. In het Morsdistrict lijkt dit zich voor te doen in de volgende buurten/straten: Turkooislaan, Topaaslaan, Muiderkring en het gebied tussen de Storm Buysingstraat en de Lage Morsweg. De vraag is wel of de woningen in deze straten ook geschikt zijn voor ouderen die voorheen in aanmerking waren gekomen voor een intramurale plaats en nu zijn aangewezen op extramurale zorg en ondersteuning.

Het aantal ouderen met een zorg- en ondersteuningsvraag dat zelfstandig moet blijven wonen wordt de komende jaren door de extramuralisering, net als in de rest van Nederland, in het Morsdistrict groter. Deze mensen zijn dan aangewezen op zorg aan huis (extramurale zorg). Ouderen die zelfstandig blijven wonen en zorg nodig hebben kunnen deze zorg niet altijd in hun huidige woning ontvangen. Bijvoorbeeld omdat er een trap in de woning aanwezig is of omdat de badcel te klein is voor een rolstoel of rollator. Hierdoor zal in de komende jaren een groeiende vraag zijn naar (betaalbare) levensloopgeschikte appartementen in de nabijheid van zorg, ondersteuning en participatie. Een versterking van de ambulante begeleiding en thuiszorg lijkt passend bij de demografische structuur van de wijk. Hierbij moet echter niet de blijvende behoefte aan intramurale voorzieningen in het Morsdistrict vergeten worden. Door de verwachte toename in het absolute aantal ouderen in het Morsdistrict zal het aantal ouderen met een zware zorgvraag⁴ in de komende jaren toenemen.

8. Sociaal economisch kwetsbare groep

Iedereen kan wel eens een zetje in de goede richting gebruiken, daarvoor hebben we in Nederland een sociaal vangnet. Het kan gaan om tijdelijke regelingen wanneer bijvoorbeeld het vaste inkomen wegvalt of een structurele uitkering om hoge ziektekosten te compenseren. Personen die te maken hebben met meerdere regelingen bevinden zich vaak in een kwetsbare positie: geen vast inkomen, laag opleidingsniveau, beperkte taalvaardigheden, matige gezondheid en beperkte sociale vaardigheden.

Circa 80% van de regelingen die in het Morsdistrict gebruikt worden zijn bedoeld om een laag inkomen te compenseren of weer aan het werk te komen. Ongeveer de helft daarvan is specifiek

⁴ Ouderen die intensieve verpleging, verzorging en begeleiding nodig hebben komen ook in de toekomst gewoon in aanmerking voor een intramurale plaats.

bedoeld om de zorgkosten voor lagere inkomens te beperken. Zo zien we dat de brede problematiek van de sociaal economisch kwetsbare groep het lastig maakt om specifiek doelbeleid te voeren op alleen gezondheid, integratie of participatie. Inzetten op preventietrajecten om de gezondheid te bevorderen heeft alles te maken met de leefstijl van personen die vaak weer terug te voeren is op opleidingsniveau, hoogte van inkomen en wijze van dagbesteding. Het is daarom mogelijk interessanter om te kijken of de problemen zich concentreren in enkele gebieden. De risicoplekken in het Morsdistrict zitten met name in het midden van de Hoge Mors (Agaatlaan, Saffierstraat e.o.) en de zuidelijke kant van de Lage Mors (Storm Buysingstraat tot Lage Morsweg). Enkel een gecombineerde aanpak van scholing, gezondheidsvoorlichting, financiële voorlichting, actieve sollicitatie en andere zaken komt tegemoet aan de brede problematiek van deze groep.

Een specifiek aandachtspunt wat professionals meegeven is de problematiek onder jongeren. Jongeren maken veel minder gebruik van sociale regelingen, zij hebben er simpelweg vaak geen recht op. Een deel van hen heeft echter geen vast inkomen, volgt geen studie (althans niet actief) en woont nog steeds thuis. Het gaat dan met name over jongens met een niet-westerse achtergrond. Over deze groep maken veel professionals zich zorgen, enkelen vertonen crimineel gedrag. Professionals geven aan dat zij status ontlenden aan zaken zoals de bekendheid bij de politie of de grootte van het strafblad. Daartegenover staat de positieve ontwikkeling van de sociaal economische positie van niet-westerse meisjes, de 'zusters' van deze jongens. Het aantal inschrijvingen van niet-westerse meisjes in het hoger onderwijs neemt ieder jaar toe. Hun positie op de arbeidsmarkt stijgt navenant. Het is de vraag in hoeverre dit stand houdt. Het vervallen in oude rolpatronen die niet passen in ons huidige maatschappelijk bestel dreigt nog steeds. Tegelijkertijd blijft het belangrijk om de jongens niet te gaan zien als een verloren generatie.

9. Opgaven voor het Morsdistrict

Eind mei 2014 is het buurtprofiel Morsdistrict besproken met verschillende professionals die werkzaam zijn in het gebied. Op basis van het profiel zijn gezamenlijke agendapunten geformuleerd waar professionals en buurtbewoners de komende jaren op zouden moeten inzetten. In deze paragraaf geven we de belangrijkste opgaven voor het Morsdistrict mee met een korte toelichting.

Betrokkenheid en verantwoordelijkheid

De betrokkenheid van inwoners bij de buurt wordt door de meeste professionals als laag ervaren. De buurt dient voor veel bewoners alleen als woongebied en het sociale leven speelt zich steeds meer buiten de buurt af. Door stijging van het opleidingsniveau, de mobiliteit en de opkomst van nieuwe media is de wereld binnen handbereik. Het spreekwoord 'beter een goede buur dan een verre vriend' lijkt steeds minder van toepassing in deze tijd. Je kunt je afvragen of dit een probleem is. Er zijn in het Morsdistrict waarschijnlijk voldoende inwoners die een druk sociaal bestaan kennen zonder dat zij actief participeren in de buurt. En mochten enkele bewoners alsnog iets willen organiseren dan kunnen ze dit toch zelf doen?

We kunnen drie redenen noemen waar we een lage betrokkenheid toch als problematisch kunnen zien. Allereerst maakt dit het lastig om activiteiten te organiseren waarvan velen voordeel hebben zoals gezamenlijk onderhoud van de buurt en inbraakpreventie. Er zouden kansen gemist kunnen worden om het wonen nog prettiger te maken. Ten tweede kan er meer anonimiteit en vervreemding ontstaan doordat mensen elkaar niet kennen. Inwoners zullen zich minder snel thuis voelen in de buurt en voortdurend op hun hoede zijn voor anderen. Tot slot is er een groep inwoners die juist wel behoefte heeft aan sociale interactie op buurtniveau en dreigen te vereenzamen bij een gebrek daaraan. Het gaat dan met name om ouderen en laagopgeleiden zonder werk.

Het blijkt in de praktijk lastig om handen en voeten te geven aan deze wens. Het blijkt met name lastig om nieuwe groepen bewoners aan te trekken. Ervaringen van elders in het land leren dat zij op heel andere manieren kunnen worden geactiveerd. Meest effectief zijn projecten waar buurtbewoners direct een eigen belang in zien en/of ter ontspanning zijn. Het gezamenlijk aanvragen van glasvezel als buurt kan de opstap zijn naar meer contact, ontmoeting en in de toekomst mogelijk zelfs vrijwilligerswerk. Belangrijk daarbij is dat overheid en buurtorganisaties na het opstarten van deze projecten zich terugtrekken. Het moeten projecten en activiteiten van en voor bewoners worden.

Zelfregie en mantelzorg

In het sociale domein wordt steeds meer gebruik gemaakt van begrippen als zelfregie, eigen kracht en eigen verantwoordelijkheid. In de zorg wordt wel gesproken van de 'kanteling' van aanbod- naar vraaggericht werken. Daarbij wordt allereerst gekeken wat de cliënt zelf kan en in hoeverre een beroep kan worden gedaan op het eigen sociale netwerk. Dat levert zowel individueel maatwerk op als meer efficiëntie en kostenbesparingen. De drie grote decentralisaties (jeugdzorg, awbz en participatiewet) zijn voor een groot deel op dit principe geënt. Dat heeft niet alleen met kostenbesparingen te maken maar sluit aan bij de algemene trend van meer individuele vrijheid en verantwoordelijkheid.

De professionals zien in het Morsdistrict kansen om de zelfregie en sociale betrokkenheid te vergroten. Dat kan door het netwerk van de cliënt in kaart te brengen en zorgen voor meer afstemming tussen de organisaties binnen een sociaal wijkteam. Diensten van de verschillende organisaties zouden beter op elkaar kunnen worden aangepast zodat ze beter passen bij de vraag van de cliënt. Om huidige mantelzorgers te ontzien en de toenemende vraag naar informele zorg op te vangen is er behoefte aan meer mantelzorgers en vrijwilligers in het Morsdistrict. Ook hier zouden de organisaties zich kunnen richten op nieuwe doelgroepen die zich minder in de buurt manifesteren. Veel mensen willen best helpen zolang het maar op flexibele basis is zodat het gecombineerd kan worden met werk of studie. Initiatieven zoals een buddyproject (o.a. in Den Haag actief, www.buddynetwerk.nl) kunnen nieuwe doelgroepen aantrekken. Of een project in samenwerking met de hogeschool of universiteit waarbij studiepunten kunnen worden verdiend voor het verlenen van mantelzorg of vrijwilligerswerk.

Levensloopbestendigheid Morsdistrict

Het aantal 65+'ers zal de komende jaren naar alle waarschijnlijkheid toenemen in het Morsdistrict. De meesten van hen zullen thuis wonen en wanneer dat nodig is zorg aan huis willen ontvangen. Om mensen zolang mogelijk thuis te laten wonen is het belangrijk om de leefomgeving hierop aan te passen. Woningen kunnen meer levensloopbestendig worden gemaakt door ze rolstoelvriendelijk te maken, te voorzien van alarmering en het sanitair aan te passen. Morsdistrict leent zich perfect voor een pilot als het gaat om e-health, aangezien de kennis van dichtbij kan komen (het Bio Science Park). Dit zou gecombineerd kunnen worden met het levensloopbestendig maken van de openbare ruimte. Dat betekent meer bankjes, parkeerplekken voor gehandicapten, boodschappenservices en rolstoelvriendelijke voetpaden.

Preventieve zorg

De gezondheid van mensen is tot op zeker hoogte beïnvloedbaar. Dat kunnen we goed zien als we kijken naar de levensverwachting van mensen. In Nederland worden we gemiddeld 81 jaar, vrouwen zelfs bijna 83 jaar. Er zijn echter redelijk forse verschillen tussen de verschillende delen van het land. In inwoner van Heerlen wordt gemiddeld 78 jaar, een inwoner van Aalsmeer ruim 82 jaar. Participatie en leefstijl zijn belangrijke factoren die bijdragen aan een hoge levensverwachting en goede gezondheid. Professionals denken hierbij aan: organiseren 'sportdagen of markten', gezonde lunches aanbieden op de basisscholen (in samenwerking met winkeliers) en aanbieden van vrijwillige activiteiten voor werklozen of bijstandsgerechtigden.

Bijlage 1 – Achtergrondinformatie en onderbouwing

We geven in deze bijlage de gebruikte data weer in de hoofdstukstructuur zoals het sociografische buurtprofiel is opgebouwd. Waar nodig staat onder de tabel een korte leeswijzer en / of verklaring.

Demografische dynamiek

In het buurtprofiel constateren we dat het Morsdistrict een hoge demografische dynamiek heeft. Dat ontlenen we aan de volgende statistische gegevens.

- Aantal nieuwkomers (absoluut en in %)
- Herkomst nieuwkomers
- Huishoudsamenstelling en leeftijd nieuwkomers
- Bestemming vertrekkers
- Profiel vertrekkers
- Aantal studenten (absoluut en in %)

Tabel 1 Aantal nieuwkomers per jaar in % van totale bevolking

	Aantal inwoners	Aantal nieuwkomers ⁵	Aantal vertrekkers	Nieuwkomers in % van totale bevolking
Leiden	119.807	8.755	8.399	7,3%
Morsdistrict	11.126	1.293	1.255	11,2%

Bron: Beleidsonderzoek en Analyse, gemeente Leiden (2013).

Allereerst kort iets over het aantal nieuwkomers in Leiden ten opzichte van enkele andere steden. Ieder jaar komen ruim 8.000 nieuwkomers in Leiden wonen, dat is ruim 7%. Ten opzichte van steden als Alphen aan den Rijn (3%) en Zoetermeer (4%) is dat veel. Zelfs Amsterdam (6,8%) en Rotterdam (5,3%) hebben relatief gezien minder passanten. In het Leidse percentage worden echter niet de binnengemeentelijke verhuizingen meegeteld. Vandaar dat we het Morsdistrict ook moeten vergelijken met de andere Leidse wijken (tabel 2).

Leiden kent in principe maar twee wijken met een procentueel lager aantal nieuwkomers: Merenwijk en Stevenshof. Dit zijn de 'Wijken van Bestemming'. De andere wijken lijken qua demografische mobiliteit meer op de binnenstad van Leiden dan een uitbreidingswijk in bijvoorbeeld Alphen aan den Rijn. Een groot aandeel van de nieuwkomers komt daarbij van 'buiten Leiden'.

Tabel 2 Nieuwkomers per jaar, per district

	Nieuwkomers incl. Leidenaren per jaar in % totale bevolking	Nieuwkomers excl. Leidenaren per jaar in % totale bevolking
Binnenstad-Zuid	24%	16%
Binnenstad-Noord	22%	15%
Stationsdistrict	22%	14%
Leiden Noord	15%	8%
Roodenburgerdistrict	9%	5%
Leiden Zuid	12%	7%
Morsdistrict	12%	7%
Boerhaavedistrict	15%	12%
Merenwijk	6%	4%
Stevenshof	5%	3%
Leiden		7%

Bron: Beleidsonderzoek en Analyse, gemeente Leiden (2013).

⁵ Incl. verhuizingen vanuit een ander district naar het Morsdistrict

Een logische verklaring zou zijn om de hoge demografische mobiliteit zoveel mogelijk toe te schrijven aan de stroom aan studenten die ieder jaar naar Leiden komen. Onderstaande tabel maakt duidelijk dat deze stelling echter geen stand kan houden. Aangezien circa 9.000 mensen ieder jaar naar Leiden verhuizen zou dat namelijk betekenen dat de studentenpopulatie ieder jaar volledig van samenstelling verandert. Waarschijnlijk is zelfs meer dan de helft geen student aangezien een tweejaarlijkse vervanging van de studentenpopulatie even onwaarschijnlijk lijkt.

Tabel 3 Aantal studenten in Leiden

	2011-2012
Aantal studenten aan Universiteit en Hogeschool	28.000
Aantal studenten Universiteit en Hogeschool dat in Leiden woont	9.044
Percentage studenten aan HBO/WO in Leiden dat in Leiden woont	32%
Aantal nieuwe bachelor studenten per jaar	4.134

Bron: BOA Feitenblad Leiden Kennisstad 2012/2013 & Jaarverslag Universiteit Leiden 2012

Nieuwkomers en blijvers

Statistische informatie over de nieuwkomers beperkt zich helaas tot de herkomst, huishoudsamenstelling en leeftijd. Dat de meesten voor werk en opleiding komen relateren we aan landelijke analyses o.a. door het Sociaal Cultureel Planbureau (Rapport Sterke Steden, gemengde wijken uit 2014). Hetzelfde geldt voor informatie over 'vertrekkers'.

Tabel 4 Herkomst nieuwkomers Leiden

	Aantal	in %
Duin- en Bollenstreek (excl. Leiden)	2.081	24%
G4	1.486	17%
Overig Randstad	1.513	17%
Zuid Nederland	565	6%
Oost Nederland	410	5%
Noord Nederland	236	3%
Buitenland	2.452	28%
Totaal	8.743	

CBS (2009 / 2013)

Bron: CBS (2012)

Tabel 6 Bestemming vertrekkers

	Aantal	in %
Duin- en Bollenstreek (excl. Leiden)	2.393	28%
G4	2.148	25%
Overig Randstad	1.116	13%
Zuid Nederland	298	3%
Oost Nederland	324	4%
Noord Nederland	150	2%
Buitenland	2.196	25%
Totaal	8.625	

Bron:

Tabel 5 Profiel nieuwkomers Leiden

	in %
Huishoudsamenstelling	
Alleenstaanden	83%
in gezinsverband	17%
Leeftijd	
0-15 jaar	6%
15-25 jaar	50%
25-40 jaar	30%
40- 65 jaar	10%
65+	4%

Bron: CBS (2009 / 2013)

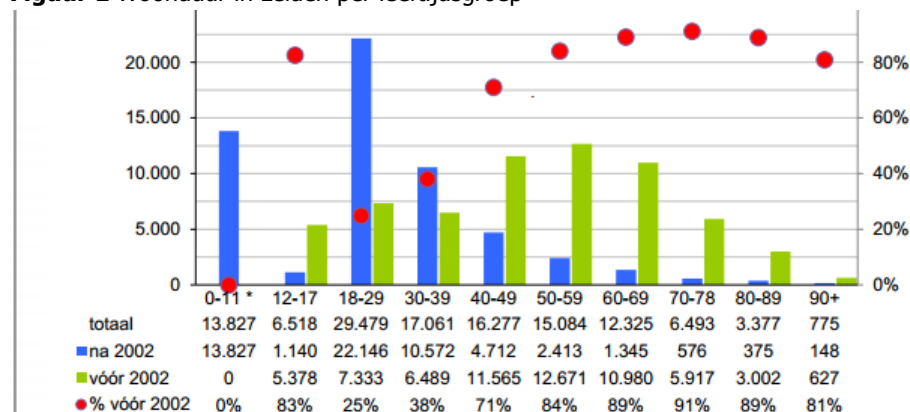
Tabel 7 Profiel vertrekkers

	Aantal	in %
Huishoudsamenstelling		
Alleenstaanden		72%
in gezinsverband		28%
Leeftijd		
0-15 jaar	670	10%
15-25 jaar	1996	31%
25-40 jaar	2.724	42%
40- 65 jaar	898	14%
65+	235	4%
totaal	6.523	

Bron: CBS (2009)

De blijvers kunnen we enkel typeren door te kijken naar de cijfers op gemeentelijk niveau. Onderstaande grafiek toont aan dat met name ouderen vaak al langere tijd in Leiden verblijven. Dit geeft overigens niet direct een beeld van het aantal Leidenaren die al een zeer lange tijd in de stad wonen aangezien de termijn slechts 11 jaar is.

Figuur 1 Woonduur in Leiden per leeftijdsgroep

Bron: BOA, Gemeente Leiden (2014).

In gebieden waar de 'autochtone' bevolking in enkele jaren vrij massaal is weggetrokken dreigt het probleem dat de 'blijvers' de eigen cultuur en gewoonten krampachtig blijft vasthouden uit zelfbescherming. We noemen dat achterblijverscultuur. Alles wat vreemd en 'niet eigen' is wordt daarmee als schadelijk gezien waardoor alle dynamiek uit een gebied verdwijnt. Het is Oost-Duitsland overkomen, Zuid-Limburg en andere krimpgebieden. Vreemdelingenhaat, wantrouwen jegens maatschappelijke instanties en politiek extremisme komen dubbel zo veel in deze gebieden voor. Dit fenomeen kan zich ook vertalen naar wijkniveau. Hierbij is geen sprake van krimp maar wel van het wegtrekken van een groot deel van de 'traditionele bevolking'. Doordat er weinig contact is met de nieuwkomers kan ook hier de intolerantie toenemen onder de blijvers.

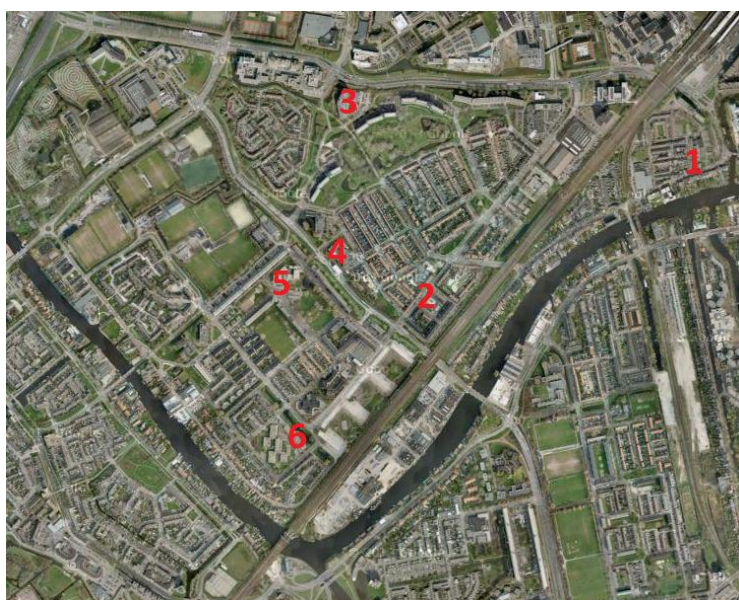
We meten dit door te kijken naar de politieke participatie. In hoeverre hebben mensen vertrouwen in het politieke systeem? Dat duiden we door te kijken naar het opkomstpercentage maar ook door het aantal stemmen voor Leefbaar Leiden tijdens de afgelopen verkiezingen. Zonder politieke stelling te nemen kunnen we aannemen dat de tolerantie onder de Leefbaar Leiden stemmers jegens nieuwkomers een stuk minder is dan gemiddeld.

Tabel 8 Politieke participatie Morsdistrict

Stembureau	Opkomst	Leefbaar Leiden stemmers
1	54%	3%
2	71%	10%
3	59%	8%
4	33%	15%
5	42%	10%
6	50%	9%
Leiden	57%	6%
Morsdistrict	52%	8%

Bron: Beleidsonderzoek en Analyse Leiden (2014)

Figuur 2 Verdeling stembureaus Morsdistrict

Leefbaarheid en buurtparticipatie

De beschrijving en verklaringen over leefbaarheid en veiligheid is bovenal gebaseerd op de inzichten van buurtprofessionals. Er zijn daarbij verschillende statistische bestanden die de gedachtegang van het sociografische buurtprofiel verder ondersteunen.

We maken gebruik van volgende gegevens.

- Gemeten sociale cohesie
- Ervaren overlast / criminaliteit in de wijk
- Vertrouwen in politie
- Cijfers criminele delicten Politie Hollands Midden
- Leefbaarheid volgens Leefbarometer
- Aantal vrijwilligers

Door professionals is gesuggereerd dat het Morsdistrict veel minder een 'volksbuurt' is dan Leiden Noord. Voor het meten van de leefbaarheid en veiligheid is het interessant om daarom de vergelijking met deze wijk te trekken. Onderstaande tabellen laten zien dat de sociale cohesie in het Morsdistrict als minder wordt ervaren dan in Leiden Noord. Als gevolg hiervan voelen bewoners zich hier ook onveilig in hun eigen buurt. Dat betekent niet dat we ons grote zorgen moeten maken over het werkelijk veiligheidsniveau in het Morsdistrict, deze is beter dan in Leiden Noord.

Tabel 9 Sociale cohesie gemeten naar % van bewoners die het 'eens' zijn met de gegeven stellingen

	Morsdistrict	Leiden Noord	Leiden
1. Mensen kennen elkaar nauwelijks	40% eens	24% eens	37% eens
2. Mensen gaan op prettige manier met elkaar om	66% eens	68% eens	65% eens
3. Gezellige buurt met veel saamhorigheid	36% eens	52% eens	36% eens
4. Voel me thuis bij de mensen	50% eens	69% eens	54%
5. Veel contact met buurtbewoners	34% eens	52% eens	33% eens
6. Tevreden over bevolkingssamenstelling	60% eens	63% eens	68%
Sociale cohesie (indicator 1 -10)	5,7	6,5	5,8

Bron: Stadsenquête, gemeente Leiden (2011)

Tabel 10 Ervaren overlast en criminaliteit in Morsdistrict

	Morsdistrict	Leiden Noord	Leiden
% bewoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt	30%	17%	20%
% bewoners dat slachtoffer van delict is geweest in afgelopen 12 maanden	29%	47%	35%

Bron: Veiligheidsmonitor 2011

Tabel 11 Vertrouwen in politie

	Morsdistrict	Leiden Noord	Leiden
% bewoners dat tevreden is over functioneren politie	49%	39%	47%
% bewoners dat ontevreden is over functioneren politie	9%	29%	12%

Bron: Veiligheidsmonitor 2011

Dat kan verder onderbouwd worden door een vergelijking te maken tussen beide wijken als het gaat om het aantal gerapporteerde criminele feiten door de politie. Het Morsdistrict is veiliger dan Leiden Noord.

Tabel 12 Gerapporteerde criminele feiten / incidenten in de jaren 2011 t/m 2013 ingedeeld naar categorie

	Morsdistrict		Leiden Noord	
	absoluut	per 1000 inwoners	absoluut	per 1000 inwoners
Diefstal	879	78	1.396	101
Geweldpleging	618	9	1.086	78
Vandalisme	292	26	543	39
Overlast	900	80	1.680	121
Huishoudelijk geweld	120	11	156	11
Financiële delicten	265	24	415	30
Totaal (excl. verkeer)	5.381	404	8.758	554

Bron: Politie Hollands Midden (2014).

De Leefbarometer is een instrument van de Rijksoverheid en beoordeelt de leefbaarheid van wijken en buurten op basis van de volgende thema's: woningvoorraad, aanzien van de publieke ruimte, het voorzieningenniveau, samenstelling van de bevolking, sociale samenhang en veiligheid. Door objectieve informatie (zoals geweldsdelicten en inkomenssituatie) te combineren met subjectieve ervaringen (onveiligheidsgevoelens e.d.) proberen ze een zo compleet mogelijk beeld te schetsen. Des te groener het beeld, hoe beter de leefbaarheid. Oranje betekent een matige leefbaarheid, Leiden kent geen 'rode' plekken (=slechte leefbaarheid).

Voordeel van het instrument is dat het een goed overzicht geeft van de 'bestaande beelden' van een wijk. De kaart van het Morsdistrict laat duidelijk zien dat de omgeving van de Agaatlaan het minst wordt beoordeeld als het gaat om leefbaarheid. Het nadeel is echter dat het weinig nieuwe informatie oplevert en het een te subjectief beeld geeft. Dat blijkt uit een vergelijking tussen Rotterdamse havenwijken en Kerkrade. De Rotterdamse havenwijken worden als probleemgebieden gesignaleerd door de Leefbarometer terwijl Kerkrade groen kleurt. In werkelijkheid is de afhankelijkheid van sociale uitkeringen in Kerkrade dubbel zo hoog als die in de havenwijken. De Leefbarometer houdt daarmee geen rekening met het feit dat 'schijn kan bedriegen'. We hanteren het instrument hier wel om in ieder geval weer te geven wat het bestaande beeld is van de wijk bij velen.

Figuur 3 Beoordeling van de leefbaarheid in Morsdistrict 2012

Bron: Leefbarometer 2012

Over het aantal vrijwilligers zijn tot nog toe vrij weinig cijfers te vinden. De Veiligheidsmonitor geeft wel een inschatting van het aantal vrijwilligers dat actief is in de eigen omgeving. Dat is in het Morsdistrict niet erg hoog, zeker in vergelijking met bijvoorbeeld Leiden Noord.

Tabel 13 Maatschappelijke participatie per district

Percentage actieve vrijwilligers in directe omgeving	
Leiden	16%
Binnenstad-Zuid	9%
Binnenstad-Noord	17%
Stationsdistrict	25%
Leiden Noord	24%
Roodenburgerdistrict	20%
Leiden Zuid (Bos- en Gasthuisdistrict)	10%
Morsdistrict	13%
Boerhaavedistrict	21%
Merenwijkdistrict	17%
Stevenshofdistrict	8%

Bron: Veiligheidsmonitor 2011 (Gemeente Leiden)

Zelfredzaamheid

In het sociografische buurtprofiel maken we voor de praktische hanteerbaarheid het onderscheid tussen een zelfredzaam en hulpbehoevend deel van de bevolking. Om deze groepen in kaart te brengen maken we gebruik van twee parameters: opleidingsniveau en gebruik van sociale regelingen.

Tabel 14 Opleidingsniveau in % totale bevolking 18-64 jaar (2006)

	Laagopgeleiden	Middelbaar opgeleiden	Hoogopgeleiden
Morsdistrict	27%	33%	40%
Leiden	21%	30%	49%
Nederland	34%	43%	26%

Bron: Stadsenquête gemeente Leiden & CBS (2006)

Het opleidingsniveau is een belangrijke verklaringsfactor onder andere als het gaat om zelfredzaamheid van de bevolking. Hoger opgeleiden maken minder gebruik van sociale regelingen, leven gemiddeld gezien gezonder en hebben een betere positie op de arbeidsmarkt. Leiden is een hoogopgeleide stad. Het Morsdistrict is hierop geen uitzondering, het opleidingsniveau ligt er hoger dan het landelijk gemiddelde.

Tabel 15 Gebruik van (probleemgevoelige) uitkeringen in huishoudens

	% huishoudens met 1 of meer sociale regelingen	% huishoudens met 3 of meer sociale regelingen	% huishoudens met 5 of meer sociale regelingen
Morsdistrict	45%	15%	3,4%
Leiden	40%	11%	2,3%
Nederland	51%	16%	3,4%

Bron: CBS (2011).

Het gebruik van sociale regelingen in Leiden is dan ook relatief laag. In het Morsdistrict is ligt dat iets hoger maar niet boven het landelijk gemiddelde. We kunnen hieruit afleiden dat het Morsdistrict geen grote 'probleemwijk' is zoals die in andere grote steden bestaan. Voor het handelen van professionals is het wel handig om te weten om welke regelingen het met name gaat, dat zullen we even verderop inzichtelijk maken.

Ouderen

Allereerst brengen we de leeftijdsverdeling in het Morsdistrict in kaart, tot op een zo laag mogelijk schaalniveau. We kunnen daardoor concluderen dat de 'grijsheid' in het Morsdistrict geconcentreerd is op enkele plekken.

Tabel 16 Leeftijdsverdeling Morsdistrict

	Transvaal	Lage Mors	Hoge Mors	Morsdistrict	Leiden
0-17 jaar	12%	18%	18%	17%	17%
18-25 jaar	26%	9%	12%	14%	17%
26-44 jaar	32%	28%	28%	28%	28%
45-64 jaar	20%	27%	23%	24%	25%
65-74 jaar	6%	9%	10%	9%	8%
75+ jaar	4%	9%	9%	8%	6%

Bron: BOA, gemeente Leiden (2013)

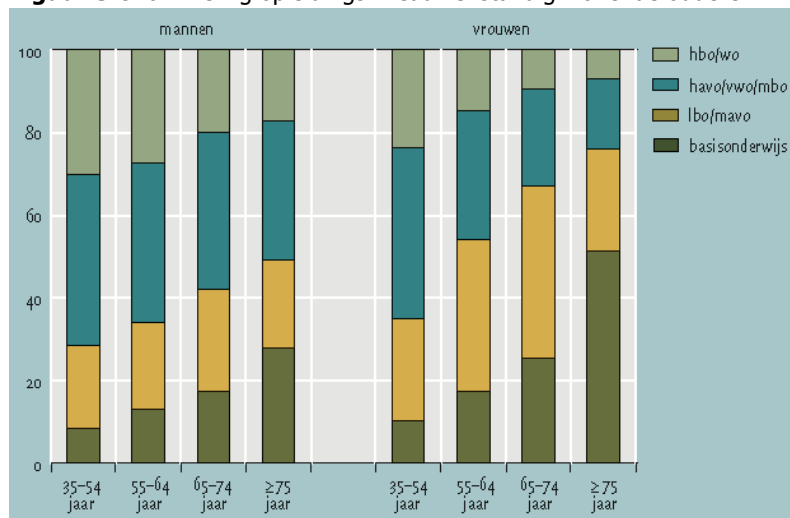
Tabel 17 Buurten in Morsdistrict met veel ouderen (in % totale bevolking)

	65+	75+
Robijnhof e.o.	65%	60%
Turkooislaan / Topaaslaan e.o.	25%	10%
Doctor Lelylaan / Opaalstraat	15%	7%
Storm Buysingstraat t/m Lage Morsweg	17%	5%
Jan Luykenlaan (flats tegenover Schouwenhove)	48-65%	45-64%
Schouwenhove	84%	85%
Muiderkring	16%	5%
Sijthoffstraat	30%	25%

Bron: NRC / CBS (2012).

Het opleidingsniveau is een belangrijke indicator voor het inschatten van de zorgvraag van ouderen. Hoger opgeleiden hebben relatief minder last van lichamelijke of geestelijke beperkingen en hebben een minder hoge zorgvraag dan lager opgeleiden. In Schouwenhove wonen met name hoogopgeleide ouderen, in de Robijnhof meer lager opgeleiden. Het aantal middelbaar en hoger opgeleide ouderen zal de komende jaren waarschijnlijk toenemen conform de landelijke trend (figuur 5). Gezien het hoge opleidingsniveau zal dit zich in Leiden versterkt voordoen.

Figuur 5 Ontwikkeling opleidingsniveau zelfstandig wonende ouderen - Nederland

Bron: Sociaal Cultureel Planbureau (2008).

Wanneer zorg nodig is kiezen hoger opgeleiden veelal voor particuliere zorg die zij zelf kunnen bekostigen. Zij blijven vaak ook langer thuis wonen dan lager opgeleiden. We herkennen deze landelijke analyse ook terug wanneer we kijken naar het opleidingsniveau van de cliënten van Libertas Leiden. Het zijn met name lager opgeleiden die een beroep op dit zorgaanbod doen.

Tabel 18 Opleidingsniveau cliënten Libertas Leiden

	Laag opgeleid	Middelbaar opgeleid	Hoog opgeleid
Robijnhof – Libertas Leiden	90%	5%	5%
Thuiszorg – Libertas Leiden	78%	14%	8%
75+ Leiden	55%	26%	19%

Bron: Libertas Leiden (2013) en Ouderenpeiling gemeente Leiden (2009).

In Leiden wonen nog relatief veel ouderen in verzorgingshuizen als we dit vergelijken met het landelijke gemiddelde (tabel 19). Door de extramuralisering van ZZP 1, 2, 3 en 50% van ZZP 4 zullen in de toekomst relatief meer ouderen een beroep moeten doen op extramurale zorg omdat zij niet meer in aanmerking komen voor een plaats in een verzorgingshuis. De prognoses van BOA laten zien dat alleen al in Leiden in 2030 door de vergrijzing 57% meer 65-plussers zijn dan op dit moment. Door de eerder genoemde extramuralisering zal relatief gezien maar een klein gedeelte van deze ouderen aanspraak kunnen maken op een plaats in een verzorgings- of verpleeghuis. In absolute zin is de verwachting dat er de komende jaren (vanaf 2020) een stijgende vraag is naar intramurale plaatsen doordat het absolute aantal ouderen dat behoefte heeft aan intensieve verpleging, verzorging en begeleiding toeneemt.

Tabel 19 Ouderen in verzorgingshuizen

	Aantal 75+ in verzorgingshuizen (in % totaal 75+)	Aantal cliënten met ZZP 1 t/m3 (in % totaal aantal cliëntbewoners)	Aantal cliënten ZZP 4 (in % totaal aantal cliëntbewoners)
Nederland	8,8%	21%	18%
Leiden	10,4%	25%	15%

Bron: CBS & CIZ Databank (2013)

Bijna 600 inwoners van het Morsdistrict maken op dit moment gebruik van de WMO. Het gebruik ervan neemt toe naarmate men ouder wordt. Met name het hoge gebruik in de Hoge Mors valt op. Hoewel het aantal 75+'ers hier relatief gezien niet hoger is dan in de Lage Mors bestaan er grote verschillen tussen deze twee buurten. De sociaal-economische positie en opleidingsniveau van ouderen speelt hierbij een rol.

Tabel 20 Gebruik WMO voorzieningen Morsdistrict, per leeftijdscategorie

	Aantal 65 – 74 jarigen met beroep op WMO		Aantal 75 – 84 jarigen met beroep op WMO		Aantal 85+ met beroep op WMO	
	Absoluut	in % totale leeftijdsgroep	Absoluut	in % totale leeftijdsgroep	Absoluut	in % totale leeftijdsgroep
Transvaal	21	19%	25	42%	4	50%
Lage Mors	43	11%	77	33%	67	48%
Hoge Mors	63	13%	124	45%	153	85%
Morsdistrict	127	13%	226	40%	224	68%
Leiden	924	10%	1776	37%	1378	67%

Bron: Sociale buurtatlas 2013, gemeente Leiden (bewerking Blaauwberg).

Van de AWBZ zijn gegevens tot op wijkniveau te verkrijgen, we kunnen hier geen vergelijking tussen de verschillende buurten maken. Het hogere AWBZ gebruik in het Morsdistrict zit met name in de

extramurale zorg zoals uit onderstaande gegevens blijkt. Ongeveer tweederde van het totale aantal AWBZ cliënten is 65 jaar of ouder, een groot deel van hen is weer ouder dan 75 jaar. Meer nog dan in de rest van Leiden ligt de nadruk in het Morsdistrict op de extramurale zorg bij ouderen met een somatische aandoening.

Tabel 21 Cliënten met AWBZ indicatie

	Morsdistrict		Leiden	
	absoluut	per 1000 inwoners	absoluut	per 1000 inwoners
Intramurale cliënten	195	17	1.845	15
Extramurale cliënten	355	32	2.840	23
Totaal	550	49	4.685	39

Bron: CIZ Databank (juli 2013)

Tabel 22 Extramurale zorg naar cliëntgroep

	Morsdistrict		Leiden	
	absoluut	in % totaal extramuraal	absoluut	in % totaal extramuraal
Somatische aandoening	215	61%	1.435	51%
Psychogeriatrische aandoening	25	7%	165	6%
Psychologische aandoening	50	14%	585	21%
Verstandelijke handicap	40	11%	430	15%
Lichamelijke handicap	20	6%	190	7%
Overige	0	-	25	1%
Totaal⁶	350		2.830	

Bron: CIZ Databank (juli 2013)

Sociaal economisch kwetsbare groep

Om de sociaal economisch kwetsbare groep in het Morsdistrict te definiëren maken we gebruik van enkele parameters.

- Sociale uitkeringen naar thematiek en regeling
- Geschatte zorgvraag
- Inkomensverdeling, niet-westerse allochtonen en eenoudergezinnen
- Casussen Kwadraad

Eerder hebben we al geconstateerd dat het gebruik van sociale uitkeringen in het Morsdistrict relatief beperkt is. Nu zoomen we verder in op deze sociale uitkeringen. Er kan een splitsing worden gemaakt naar: inkomensondersteuning, arbeidsparticipatie, welzijn en overige thematiek. Ongeveer 80% van alle gebruikte regelingen heeft te maken met de eerste twee categorieën. Het Morsdistrict wijkt hierbij nauwelijks af van het beeld in Leiden.

Tabel 23 Sociale uitkeringen naar problematiek – Morsdistrict

	Inkomens ondersteuning (I)	Arbeids Participatie (A)	I + A	Welzijn (W) + I	W + A + I	Overig
Morsdistrict	41%	15%	22%	14%	4%	4%
Leiden	43%	16%	22%	9%	4%	6%

Bron: CBS (2011)

Vervolgens kijken we naar het gebruik van specifieke regelingen. We kunnen deze logischerwijs niet zomaar optellen omdat veel huishoudens gebruik maken van meerdere regelingen. Een paar regelingen vragen wat meer uitleg. De tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten en

⁶ Afrondingsverschillen aangezien CIZ werkt met vijftallen als afronding.

compensatie eigen risico zijn sinds 2014 afgeschaft of fors beperkt. Dat betekent dat in omvang het aantal sociale regelingen flink afneemt, maar de problematiek van de doelgroep gaat daarmee niet weg. Over de AWBZ komen we hierna nog te spreken dus deze laten we voorlopig buiten beschouwing.

Wat in ieder geval opvalt is dat vooral het gebruik van regelingen met betrekking tot zorg en gezondheid in het Morsdistrict hoger ligt dan het Leidse gemiddelde.

Tabel 24 Sociale uitkeringen naar regeling (2011)

	Morsdistrict		Leiden	
	aantal	per 1000 inwoners	aantal	per 1000 inwoners
Compensatie eigen risico	1.290	120	12.700	107
Tegemoetkoming chronisch zieken en gehandicapten	1.275	118	12.140	102
Aftrek bijzondere ziektekosten	695	65	5.935	50
Bijstand	440	41	4.095	34
WMO huishoudelijke verzorging	355	33	2.530	21
WW	350	32	3.745	32
Bijzondere bijstand	315	29	2.855	24
AWBZ persoonlijke verzorging	285	26	1.700	14
WAO	280	26	2.700	23
Ziektewet	130	12	1.365	11
AWBZ verpleging	120	11	665	6
AWBZ begeleiding individueel	95	9	815	7
Wajong	95	9	1.410	12
WSW dienstbetrekking	90	8	875	7
WIA	85	8	800	7
Overig	255		2.745	

Bron: CBS 2011

Er zijn geen gedetailleerde gegevens over zorggebruik op wijkniveau. Het VAAM NIVEL maakt schattingen van de zorgvraag door te kijken naar de demografische opbouw van een buurt. Ze maken gebruik van landelijke analyses van de zorgvraag van bepaalde bevolkingsgroepen. Groepen die een relatief grote zorgvraag hebben zijn: laagopgeleiden, ouderen, alleenstaande moeders met kinderen, uitkeringsgerechtigden, alleenstaande mannen, niet-westerse allochtonen en inkomenminima. Voor het Morsdistrict (hier beperkt tot Lage en Hoge Mors) betekent dit een verwachte hogere zorgvraag dan gemiddeld in Leiden. Dat komt overeen met de conclusies op basis van de sociale regelingen.

Tabel 25 Geschatte zorgvraag op basis van bevolkingssamenstelling (2011)

	Postcode 2332	Leiden
Contacttijd huisarts (per inwoner in minuten)	36,6	29,6
Aantal voorgeschreven geneesmiddelen (per 1000 inwoners)	6774	4774
Aantal cliënten fysiotherapie (per 1000 inwoners)	205	201
Aantal cliënten oefen therapie (per 1000 inwoners)	17	18
Aantal huisartscontacten voor psychische en sociale problemen (per 1000 inwoners)	471	395
Aantal cliënten diëtist (per 1000 inwoners)	13	13

Bron: VAAM/NIVEL (2011)

Meer ingezoomd blijken deze risicogroepen voor gezondheidsproblemen en sociaal economische kwetsbaarheid met name geconcentreerd te zijn in enkele delen van het Morsdistrict. Onderstaande kaart laat de verdeling van het fiscale maandinkomen zien. Wanneer we deze houden langs het

aandeel niet-westerse allochtonen en het aantal eenoudergezinnen kunnen we enkele delen benoemen.

Tabel 26 Straten/ buurten met hoog aantal risicogroepen

	Gemiddeld fiscaal maandinkomen per persoon	Aandeel niet-westerse allochtonen	Eenoudergezinnen
Saffierstraat e.o.	€ 2.079,-	25%	9%
Topaaslaan	€ 1.802,-	33%	12%
Agaatlaan	€ 1.713,-	36%	12%
Opaalstraat	€ 1.876,-	25%	10%
Duikerstraat / Stuwstraat	€ 1.754,-	15%	13%
Storm Buysingstraat t/m Lage Morsweg	€ 1.863,-	20%	12%

Bron: NRC / CBS (2012).

Uit cijfers van Kwadraad en Radius blijkt daarnaast dat de sociale problematiek zich versterkt voordoet in de Hoge Mors. Dat zien we ook bij het aantal cliënten van GGZ Rivierduinen. Uit onderzoek blijkt dat laagopgeleiden meer last ondervinden van psychische klachten dan middelbaar- en hoogopgeleiden.

Tabel 27 Aantal casussen Kwadraad, per buurt (2013)

	Huidig aantal casussen (incl. doorverwijzingen)	Aantal casussen per 1000 inwoners
Transvaal	40	21
Lage Mors	72	17
Hoge Mors	146	29

Bron: Kwadraad (2013).

Tabel 28 Aantal trajecten Radius, per buurt (2013)

	Aantal trajecten	Aantal trajecten per 1000 inwoners
Transvaal	3	-
Lage Mors	56	13
Hoge Mors	74	15

Bron: Radius (2013).

Tabel 29 Aantal cliënten GGZ Rivierduinen, per buurt (2014)

	Aantal cliënten GGZ Rivierduinen	Aantal cliënten per 1000 inwoners	Aantal cliënten met langdurige zorg
Transvaal	29	16	13
Lage Mors	67	16	21
Hoge Mors	100	20	49
Leiden	1.744	15	606

Bron: GGZ Rivierduinen (2014).